

Efter oprør kommer opgør

(Interview bragt i Berlingske Tidende d. 1. maj, 1997)

Instruktøren Niels Gråbøl er et produkt af 70'ers hippiernes »ungdomsoprør«. Han har lavet sin film »Det store Flip« for at gøre op med den tids fejl og misforståelser af fællesskabet.

Han er selv vokset op i et socialist/hippie-kollektiv. Han gik på revolutionær lørdagsskole. Han lever i dag et klassisk kernefamilie-liv. Niels Gråbøls erindringsstof er blevet til en filmen »Det store Flip«, som på ganske satirisk vis vil gøre op med en tænkemåde, der er utænkelig i dag, en ideologi, som ingen længere tror på og en sandhed, der viste sig at være løgn. »Filmen er lavet med kærlighed,« understreger Niels Gråbøl fra starten af samtalen. »Men jeg har villet udstille nogle af de ideer i 70'ernes kollektiver, som bare ikke holdt. Den fri kærlighed, som er umulig. Den socialistiske fanatisme, der efter min mening ikke er et hak bedre end højrefløjsfanatisme. Den fiksering på fællesskab, som fik alle til at føle sig alene.«

Men instruktøren finder det meget vigtigt, at det ikke er tankerne, der lå bag de forkerte handlinger, han er ude efter. Hvis man i dag griner ad venstrefløjen for 25 år siden, skal man lige huske, at nutidens »ussel mammon- samfund« stadig ikke er det rigtige, mener han. Men for at have chancen for at arbejde videre mod den samfundsform, der er det bedste for alle mennesker, må man gøre op med det forsøg, der ikke virkede. »Det skulle ikke undre mig, hvis der om 20 - 25 år bliver lavet en lignende film om vores måde at leve på. 80'erne synes komiske nok,« siger Niels Gråbøl. Jeg er en smule for ung til at vide det.

Hvad er sandt og hvad er karikeret?

»Det er faktisk sandt det hele! Ja, det virker lidt overdrevet i dag, men jeg har endda holdt nogle af de slemmeste historier ude,« påstår Niels Gråbøl. Hans far var med til at bygge den første Tvindmølle. »Opfyldt af smukke idealer, han kunne se tusindvis af vindmøller for sit indre drømmeblik«. Da arbejdsgruppen kollektivt vedtog et rygeforbud i lejren (ikke-rygerne var i flertal), låste man sig inde på toilettet for at ryge - med risiko for at få smidt en spand vand over skillevæggen ned i hovedet. Til sidst blev ikke-rygerne trætte af at pjaske med vand, og dørene blev skruet af toiletterne, så ingen længere kunne gå bag fællesskabets ryg med deres uvaner. Eller toiletvaner. Den slags historier er ikke med i filmen. »Men jeg er ikke ked af at lægge den fanatiske socialisme for had, for den var virkelig latterlig,« Gråbøl bliver entusiastisk, »den maoistiske lørdagsskole, filmens Christoffer går på, var jeg selv elev i. Læreren var psykologen Finn Ejnar Madsen (der blev kendt for at kapre talerstolen fra Københavns Universitets rektor i 1968), og han underviste små børn i revolution, for at de senere skulle rette deres pubertetsvrede mod »den virkelige fjende«, kapitalismen.« »Hvad er det for en voksen mand, der sender børn ud for at klistre kamp- plakater op, sætter dem til at eksercere og øve politi-spredning?« siger Niels Gråbøl

Et emne, der slipper for at virke komisk, er det spirituelle. Kollektivets indianske meditationsseancer er respektfuldt gengivet. »For mig er det en metode til at nå ind i sig selv og lære sit eget »Jeg« at kende. Og det er alt andet bedre end det politiserede fællesskab, der efterlader alle alene,« mener Niels Gråbøl. Han synes heller ikke at have taget skade af sin kollektiviserede ungdom, ligesom hans Alter Ego Christoffer faktisk kommer styrket ud af de oplevelser, filmen giver ham. »Så styrket, at han kan bære over med sine forældre, selvom han selv vil leve et andet liv,« slutter Niels Gråbøl.

En mor tager til genmæle

Interview bragt i Berlingske Tidende d. 8. februar, 2004

Mange TV-seere vil uden tvivl more sig, når DR i aften blænder op for Niels Gråbøls komedie »Det store flip« om tiden i 1970'erne med fri sex og maoistisk lørdagsskole. Men instruktørens mor ser i stedet filmen som et »pubertetsoprør« mod en dominerende mor.

Mette Koustrup siger det uden større glæde i stemmen: »Ja, og nu viser de filmen igen søndag aften på TV.«

Den nydelige 63-årige kvinde taler om filmen »Det store flip«, som hendes søn, filminstruktøren Niels Gråbøl, indspillede for nogle år siden.

Vel har Mette Koustrup set sin søns komedie – et par gange endda – der endte med at blive en af de helt store publikumstræffere i biografer landet over efter premieren i 1997. Men i modsætning til de tusindvis af TV-seere, der i aften vil more sig over gensynet med den 16-årige Christoffer, der mod sin vilje flytter med sin frigjorte mor og bløde far i kollektiv, så morer Mette Koustrup sig ikke specielt over filmen.

Mette Koustrup ved godt, at filmen om tiden med stærk tobak, indianske ritualer, fri sex og maoistisk lørdagsskole er hendes søns satiriske opgør med sin egen opvækst.

Godt nok voksede Niels Gråbøl ikke – som i filmen – op i et kollektiv, men i et almindeligt parcelhus på Frederiksberg. Men han færdedes i tidens venstreorienterede miljø, som for hans vedkommende også omfattede politisk skoling i weekenden. I virkelighedens verden var der tale om Den Proletariske Friskole, der både havde militant træning og historieundervisning efter kinesiske billedbøger på programmet, sådan som Berlingske Søndag har beskrevet i de seneste uger.

Men billedet af 1970erne som ét langt stort flip, kan Niels Gråbøls mor slet ikke genkende.

»Den film er lidt strid, og jeg ser den som et pubertetsoprør imod en dominerende mor. Jeg køber ikke, at venstrefløjen ikke havde sin berettigelse i 70'erne. Det var bare en anden tid.«

Permanent tilstand af krig

Dengang var Mette Koustrup selv i trediverne og i denne periode under Den Kolde Krig havde mange i hendes generation følelsen af at befinde sig i en permanent tilstand af krig. Samtidig levede de i en tid, hvor mulighederne for nye måder at indrette sig og leve på syntes uendelige.

»Først var der Anden Verdenskrig, så kom krigen i Korea og så krigen i Vietnam. Vi levede i en polariseret verden og i en virkelighed, hvor muligheden for krig var konstant nærværende, så man engagerede sig på en anden måde. Og hér kom venstrefløjen ind. For det var hér diskussionerne var, hér engagementet var, hér man åbnede sig mod verden uden for og diskuterede nye sammenhænge og muligheder.«

Selv engagerede Mette Koustrup sig i Venskabsforeningen Danmark-Kina, og gennem sit engagement i foreningen var hun i 1973 med på et af de første besøg, som Kina tillod under kulturrevolutionen.

De 16 danskere i delegationen var med Mette Koustrups ord »en slags ambassadører«, der skulle skabe kontakter fra den ene verden til den anden. Under det tre uger lange ophold besøgte gruppen alt fra hospitaler og børnehaver til folkekommuner og historiske steder. Gruppen blev underrettet om kommunistpartiets politik i forskellige spørgsmål – også kulturrevolutionens praksis med at sende unge fra byerne på opdragelse hos bønderne på landet.

»Det var inspirerende, selv om denne praksis siden har vist sig at have store omkostninger. Det gjorde indtryk at se den store fattigdom og den heroiske kamp for at bygge et nyt samfund op,« siger hun.

Filmisk opgør

I det hele taget kom Mette Koustrup hjem til Danmark fyldt med nye indtryk, og der gik ikke længe, inden hun meldte sin otteårige søn, Niels, ind på Den Proletariske Friskole i København.

Skolens undervisning tog udgangspunkt i Maos revolutionstanker og var kort forinden stiftet af den kendte ungdomsoprører, Finn Ejnar Madsen. Skolen skulle ifølge sit idégrundlag forme børnene til en revolutionær fortrop, og derfor indgydede Finn Ejnar Madsen dem hård disciplin.

Niels Gråbøl har i et interview her i avisen for to uger siden sagt, at han selv og de andre børn ikke blot blev hjernevasket og indoktrineret. De skulle samtidig lave armbøjninger, marchere og indøve »panserspredning« – en øvelse, hvor de lærte at løbe fra politiet. Andre elever har fortalt, at de tilmed fik instruktion i, hvordan de skulle begå kriminelle handlinger og holde mund over for politiet, hvis de skulle blive snuppet. Børnene var helt ned til fem år gamle.

I »Det store flip« fremstiller Niels Gråbøl sin gamle lærer som en kujon, der skubber børnene foran sig i den revolutionære kamp. Ligesom instruktøren lader skolens lokale blive udsat for hærværk. Maos plakat flås ned, den røde fane ødelægges, og et banner sættes i brand. Dette skete ikke i virkelighedens verden, men scenen skal ses som et udtryk for Niels Gråbøls personlige opgør med skolen.

»Jeg syntes, min søn trængte til noget andet input, end det han fik i kommuneskolen. Her var Finn Ejnar et alternativ, en dramatisk og meget engageret figur, og for børn er det vigtigt at møde engagerede mennesker. På friskolen kunne børnene få åbnet for andre vinkler på aktuelle begivenheder. Men det var nok mere spændende for os voksne, end det var for vore børn, der ikke rigtig kunne gennemskue det,« ræsonnerer Mette Koustrup.

Hun siger, hun ikke kender til de interne rapporter, som Finn Ejnar Madsen skrev om undervisningen. Heri skrev han blandt andet, hvordan han »forfalsker« og »uden vaklen« gør undervisningen »ensidig«, sådan som det er kommet frem i Berlingske Søndags artikler.

Mette Koustrup konstaterer i den anledning, at det vil være naivt at tro, at der overhovedet findes børn, som opdrages »værdifrit«:

»Alle indoktrinerer deres børn. Men det, der er normalt og mest udbredt, synes man ikke er indoktrinering. Det, der derimod står uden for normen, kalder man så for indoktrinering. Men hvis man selv er optaget af noget, præger man naturligvis sine børn i samme retning. Så må de gøre oprør, når de bliver voksne, hvis de finder ud af, at de var uenige.«

Set i lyset af, at Niels Gråbøl rent faktisk gjorde oprør – ovenikøbet ved at indspille en film - siger Mette Koustrup om sin søns gang på den Den Proletariske Friskole:

»Det var nok for rabiat. Springet mellem en almindelig kommuneskole og en så radikal lørdagsskole var simpelthen for stor. Det kan et barn ikke rumme. Men man kan ikke gøre sin fortid om.«

For Mette Koustrup er 1970erne historie, men hun har en klar formodning om, at verdens modsætninger igen vil komme til stor folkelig debat.

»Verden er stadig fuld af ubalance. Så det skulle ikke undre mig, at der igen vil komme en bevægelse, hvor folk vil filosofere over, hvad for et samfund og en planet, de ønsker«.